

УДК 329.1/6:502

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2022.44.19>

ВПЛИВ ПОВНОМАСШТАБНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ НА ДІЯЛЬНІСТЬ ЕКОЛОГІЧНИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ

Антон Бугайчук

*Волинський національний університет імені Лесі Українки,
факультет історії, політології та національної безпеки,
кафедра політології, управління та державної безпеки
вул. Шопена, 24, м. Луцьк, 43000, Україна*

У статті досліджений вплив повномасштабної агресії російської федерації проти України на становище екологічних громадських організацій в Україні та зміну напрямів їх діяльності. Актуальність дослідження зумовлена суттєвим впливом війни на всі галузі людської діяльності, зокрема на політичні процеси, діяльність громадських організацій, екологічну та енергетичну політику тощо. Екологічні громадські організації є важливим інститутом артикуляції інтересів суспільства щодо захисту довкілля та безпечних умов життя людини, тому їх збереження та розвиток є необхідними для захисту довкілля та розвитку практик сталого екологічного розвитку в Україні. Встановлено, що війна суттєво вплинула на ставлення суспільства до проблем довкілля загалом у бік зменшення уваги до цього порівняно із проблемами особистої безпеки добробуту. Тим не менш, безпечне довкілля турбує громадськість в контексті особистого здоров'я, чистоти повітря, води тощо, захисту від можливих техногенних катастроф. Характер взаємодії екологічних ГО із представниками влади змінився в контексті суттєвого обмеження доступу до відкритих даних щодо стану довкілля і господарської діяльності, яка може завдати шкоди довкілля. Також питання захисту довкілля стали менш пріоритетними для представників влади на фоні інших напрямків діяльності, пов'язаних із умовами війни. Тим не менш, екологічні ГО були допущені до обговорення програмних документів щодо стратегії відновлення України після війни. Фінансове становище екологічних ГО не змінилося а подекуди і покращилося в контексті посилення міжнародної підтримки України, зокрема і в екологічній галузі. Попри це вони витрачали додаткові ресурси на підтримку власних працівників, армії, об'єктів природно-заповідного фонду тощо. Серед нових напрямків діяльності екологічних ГО в умовах війни відзначаємо фіксацію екологічних злочинів ворога (забруднення довкілля, провокації та аварії на об'єктах інфраструктури, зокрема ядерних тощо), волонтерство для підтримки армії, внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та біженців, евакуація людей та тварин, підтримка об'єктів природно-заповідного фонду.

Ключові слова: громадські організації, екологічні громадські організації, екологія, політичні процеси, екологічна політика, війна РФ проти України.

Початок повномасштабної агресії російської федерації (РФ) вплинув практично на всіх суб'єктів політичного процесу, зокрема на громадські об'єднання. Одним із типів таких об'єднань є екологічні громадські організації, які працюють переважно у полі взаємодії людини та природи на різних рівнях. Оскільки питання захисту довкілля та гарантування належних екологічних стандартів життя громадян є одними із ключових в умовах війни, тому реакція ключових інститутів громадянського суспільства у цій галузі потребує додаткового вивчення, зважаючи на суттєво змінені об'єктивні обставини.

Загальним вивчення ролі екологічних громадських організацій у процесі прийняття рішень щодо екологічної політики займалися Я. Абламєтова, Л. Ковпак, В. Швець, В. Акоюн, С. Люленко, аналітичний центр Cedos. Тим не менш, тема впливу війни на діяльність таких організацій в нових обставинах залишається не вивченою і актуальною через значний вплив її як на політичні процеси, так і на екологічну ситуацію і громадські організації як інститути.

Вплив настільки комплексного явища як повномасштабна війна на діяльність екологічних громадських організацій (ГО) потребує вивчення на різних рівнях. Зокрема йдеться про вплив війни на екологічну ситуації з точки зору шкоди для екосистем і для людини, вплив війни на діяльність цього типу громадських організацій як інституцій, вплив війни на пріоритети суспільства та порядок денний громадських організацій, політичних партій, уряду тощо. Все це в результаті прямо чи опосередковано може впливати та діяльність екологічних громадських організацій в таких умовах.

Для оцінки впливу повномасштабної агресії РФ на діяльність екологічних громадських організацій в Україні ми провели порівняльний аналіз їх діяльності у 2021 році та за шість місяців війни у березні – вересні 2022 року. Дані зібрані на основі проведених інтерв'ю із представниками громадських організацій «Екодія» та «Українська природоохоронна група», аналізу веб-сайтів та сторінок у соціальних мережах громадських організацій «Екодія», «Українська природоохоронна група», «Екологія-Право-Людина», «Еколуб», «SaveDnipro» громадського руху «UAnimals». Також для оцінки опосередкованого впливу проаналізовані результати доступних соціологічних опитувань щодо ставлення українського суспільства до екологічних питань та визначення їх пріоритетності серед інших до початку повномасштабної війни та після нього.

Результати дослідження. Вплив повномасштабної агресії РФ на діяльність екологічних ГО в Україні можна розглядати як зміну об'єктивних чинників, які впливають на діяльність цих організацій, зокрема зміни, які стосуються об'єктів їх діяльності (передусім довкілля, суспільство), а також конкретних стейкхолдерів та інституцій, з якими взаємодіють екологічні ГО (держава, суспільство, окремі ініціативні групи у суспільстві, бізнес, грантодавці та інші донори). Також ми включаємо сюди внутрішні зміни у самих інституціях, спричинені потребою адаптуватися до нових умов.

Можливі зміни в діяльності екологічних ГО досліджувалися у кількох вимірах: стратегічні напрямки діяльності, зміна фінансового становища організації, зміна характеру взаємодії із державними органами, зміна громадської думки щодо галузей, в яких працюють екологічні ГО. На останній фактор опосередковано впливає і загальна зміна пріоритетів суспільства в цілому у зв'язку з повномасштабною війною.

Зміна громадської думки. Найбільш загальний вплив на екологічні ГО становить суспільство, із яким вони взаємодіють. Чинне законодавство в Україні визначає громадську організацію як вид громадського об'єднання, що працює «для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів». У випадку екологічних ГО йдеться передусім про захист прав на здорове довкілля, захист довкілля, здорове харчування, екологічне господарювання тощо. Суттєвим об'єктивним чинником, який впливає на діяльність екологічних ГО є важливість та актуальність для суспільства або його частини екологічних та дотичних до них проблем [1].

На основі доступних результатів соціологічних опитувань встановлено, що екологічні проблеми та екологічна ситуація загалом стали менш пріоритетними для українського суспільства у період повномасштабної війни порівняно із 2020-2021 роками. Так,

за даними опитування проведеного у квітні 2021 року, серед проблем, які хвилюють найбільше, 25,6% відзначили екологічну ситуацію. Натомість у травні 2022 року на третій місяць повномасштабної війни екологію як пріоритет в питанні безпеки відзначили лише 5% опитаних. При цьому найважливішими пріоритетами щодо безпеки опитані відзначили безпеку життя (52%) і захист від терористичних, військових загроз (52%), що опосередковано включає і екологічні виклики, зокрема техногенні катастрофи та вплив забруднення довкілля на життя та здоров'я людини [2; 3].

Серед ключових прав, гарантованих Конституцією України, найважливішим для респондентів було право захищати своє життя (58%). Свобода слова найважливіша для 32%, право на особисту недоторканість – для 30%. Право на безпечне довкілля – 8% опитаних.

При цьому за даними іншого опитування, проведеного у травні 2022 року Київським міжнародним інститутом соціології, більшість опитаних вважають себе обізнаними щодо загроз для довкілля від ведення бойових дій (66% цілком обізнаних або скоріше обізнаних), використання ядерної зброї (63,2%), використання хімічної зброї (59,9%), забруднення повітря, води і ґрунту небезпечними хімічними елементами (58,8%). Таким чином опитані вважають, що вони добре розуміють потенційні та реальні загрози для екології, проте на надають їм високого пріоритету порівняно із іншими. Варто зауважити, що опитані звертають більшу увагу на ті аспекти довкілля, які безпосередньо стосуються їх особистого здоров'я і ризиків для нього порівняно із станом довкілля загалом [4].

Можна також відзначити, що порівняння результатів таких соціопитувань потрібно робити із урахуванням різного характеру та формулювання запитань та типу опитування. Тим не менш, ми використовуємо їх, зважаючи на обмеженість наявних результатів опитувань громадської думки в умовах воєнного стану.

Ще одним фактором безпеки довкілля в контексті війни стала підвищена увага громадськості та мас-медіа до теми забруднення в результаті можливих аварій на атомних електростанціях або використання ядерної зброї. Ці темі приділяли увагу як представники влади в Україні, так і міжнародні організації, а також екологічні ГО, які є об'єктом нашого вивчення.

У проведених нами інтерв'ю із представниками екологічних ГО вони відзначають, що загальне ставлення тих представників суспільства, із якими вони працюють, до пріоритетності екологічних проблем суттєво не змінилося. У перші місці повномасштабної війни для них, як і для самих членів організацій питання особистої безпеки стало ключовим, проте станом на вересень 2022 року екологічні проблеми повернулися до порядку денного тих громадян, із якими вони контактують. Водночас особливу увагу суспільство, мас-медіа, екологічні ГО та інші учасники публічного дискурсу приділяють питанням наявних та потенційних наслідків техногенних катастроф в умовах воєнного стану, зокрема мінування території, забруднення вибухонебезпечними предметами та іншими речовинами, пошкодження ландшафтів через будівництво укріплень, наслідків техногенних катастроф на об'єктах інфраструктури, порятунку домашніх тварин із зони бойових дій, неможливості забезпечувати належний догляд за об'єктами природно-заповідного фонду тощо.

Взаємодія з органами влади. Ще одним ключовим суб'єктом взаємодії із екологічними громадським організаціями в Україні є державні органи. За кожен напрямок діяльності у сфері екології (природно-заповідний фонд, захист тварин, озеленення, зміни клімату тощо) відповідають відповідно визначені нормативно-правовими актами державні органи або їх структурні підрозділи, з якими так чи інакше взаємодіють екологічні ГО. У цьому контексті опитані під час інтерв'ю представники екологічних ГО відзначають певне утруднення взаємодії із державною порівняно із періодом до початку повномасштабної

війни. По-перше, йдеться про обмеження доступу до державних реєстрів відкритих даних, зокрема єдиного реєстру оцінки впливу на довкілля, стратегічної екологічної оцінки, реєстру лісорубних квитків. Це ускладнювало здійснення типової станом на 2021 рік діяльності екологічних ГО із моніторингу діяльності лісогосподарських підприємств, стану природно-заповідного фонду, ведення діяльності, що вимагає проведення оцінки впливу на довкілля, стратегічної екологічної оцінки.

По-друге, в окремих випадках діяльність державних органів у сфері екології стала менш прозорою загалом, оскільки питання публічності та відкритості вони називали такими, що «не на часі» під час повномасштабної війни. За твердженням окремих представників екологічних ГО, представники органів влади та суб'єктів господарської діяльності могли скористатися обмеженням відкритості та прозорості цих видів діяльності для зловживань і можливих порушень, наприклад, під час ведення рубок лісів. Таким чином, діяльність в умовах воєнного стану могла стимулювати зростання корупційних ризиків у діяльності органів влади, що відповідають за екологію та дотичні галузі.

Водночас екологічні ГО були допущені до подання пропозицій та участі у обговоренні Національного плану відновлення України. Для цього у квітні 2022 року Указом Президента України було створено Національну раду з відновлення України від наслідків війни з 24 робочими групами за окремими напрямками. У липні 2022 року на основі цих напрацювань був презентований відповідний план. Зі свого боку 42 українські ГО розробили принципи, на яких відповідно до їх бачення має базуватись відновлення України. Це зокрема «наскрізність природоохоронної та кліматичної політики у всіх секторах», «відновлення має слугувати потребам українців і сприяти сталому розвитку України», «розвиток зеленої економіки», «екологічні стандарти на всіх рівнях», «дотримання європейських екологічних інструментів планування у розбудові України», «роль місцевого самоврядування, прозорість, залучення громадськості та громад до прийняття рішень», «ефективне функціонування і використання цільових/донорських фондів для післявоєнного відновлення і розбудови зеленої економіки». Значний акцент у своїх рекомендаціях щодо повоєнного відновлення екологічні ГО приділяли змінам в системі контролю та покарання за порушення, а також інтеграції українських нормативів щодо екологічного ведення господарства у відповідну систему European Green Deal та інших стратегічних документів Європейського Союзу. Також вони висловлюють побоювання, що інтенсифікація видобувної галузі в контексті повоєнного відновлення може бути пов'язана із зростанням екологічних ризиків [5; 6].

Водночас залишаються актуальними типові проблеми у взаємодії екологічних ГО та органів влади, які існували і до повномасштабної війни. Наприклад, за даними дослідження аналітичного центру Cedos, у 2021 році опитування представників кліматичного року показало такі проблеми у їх взаємодії із органами влади: брак людських ресурсів та кадрів у громадських організаціях та органах влади, взаємне нерозуміння роботи сторін, недовіра, відсутність зацікавленості до кліматичних та екологічних питань у органів влади, протилежні інтереси представниць органів влади та активістів, перешкоди у вигляді впливу бізнес-лобі на прийняття рішень представників органів влади. Подібні проблеми так чи інакше відзначали у своїх коментарях представники інших екологічних ГО інших напрямків, крім кліматичного.

Фінансове становище. У цьому аспекті на діяльність екологічних ГО вплинули два ключових фактори: необхідність додаткових витрат у зв'язку із війною та отримання додаткової допомоги через збільшення уваги міжнародних партнерів до проблем України. Наприклад, у інтерв'ю представник «Української природоохоронної групи» відзначив, що

у перші місяці після повномасштабної вторгнення РФ їх організація активно займалася евакуацією та релокацією своїх представників, а також підтримкою об'єктів природно-заповідного фонду, які опинилися у зоні бойових дій або поблизу неї.

З іншого боку, значну частину фінансування досліджених екологічних ГО в Україні отримували від міжнародних донорів (урядів інших держав або міжнародних організацій), тому їх фінансове забезпечення було частко захищене. Як відзначають опитані учасники екологічних ГО, їх підтримка з боку міжнародних донорів залишилася на приблизно тому ж рівні або подекуди і зростала в рамках загального зростання уваги та підтримки України на різних рівнях з боку міжнародних партнерів.

Зміна напрямів діяльності. Серед напрямів діяльності досліджених екологічних ГО станом на 2020-2021 роки варто відзначити: протидію змінам клімату, захист екосистем, підтримку природно-заповідного фонду, боротьбу із екологічними злочинами, підтримку сталих та екологічних методів господарювання, захист тварин, боротьбу із забрудненням довкілля. Із початком повномасштабної війни новими напрямками діяльності для них стали фіксація екологічних злочинів ворога (забруднення довкілля, провокації та аварії на об'єктах інфраструктури, зокрема ядерних тощо), волонтерство для підтримки армії, внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та біженців, евакуація людей та тварин, підтримка об'єктів природно-заповідного фонду тощо.

Наприклад громадська організація «Екологія-Право-Людина» (ЕПЛ) публікувала огляди екологічних злочинів РФ, зокрема пошкодження об'єктів енергетики, знищення та шкоди для екосистем, спричинені бойовими діями та диверсіями аварії, пожежі тощо. Також ЕПЛ спільно з Мережею захисту національних інтересів «АНТС» проводила прес-тури на деокупованих територіях для привернення уваги мас-медіа до екологічних наслідків бойових дій. «Ми прагнемо, щоб ці матеріали незабаром стали доказами у міжнародному суді проти росії, у якому, крім іншого, йтиметься про відшкодування збитків державою-агресоркою і визнання таких її дій злочином проти довкілля на рівні судового рішення», – йдеться у заяві ЕПЛ. Окрім цього, вони зробили внесок у юридичне напрацювання визначення терміну «екоцид» для подальшого притягнення до відповідальності винних у екологічних злочинах [7; 8; 9].

Реагуючи на загрозу відключення електроенергії, опалення та інших комунальних послуг від обстрілів, екологічні ГО почали виконувати функцію комунікаторів для поширення інформації про альтернативних практик забезпечення побутових потреба серед населення, ресайклінгу відходів, збереження екосвідомого підходу до життєдіяльності в умовах війни. Наприклад, ГО «Екодія» поширювала поради для населення на випадок аварійного відключення електропостачання, а також загальної економії електроенергії [10].

Загалом нові напрямки діяльності варто розділити на ситуативні та стратегічні. До ситуативних можна віднести евакуацію людей та тварин із небезпечних зон, а також фінансову та матеріальну підтримку об'єктів природно-заповідного фонду, армії, ВПО та біженців. Водночас до нових напрямків, які можуть стати постійними, ми відносимо фіксацію та дослідження екологічних злочинів під час війни, сприяння відновленню постраждалих галузей господарства відповідно до принципів сталого та екологічного розвитку, дослідження та поширення інформації про можливі наслідки техногенних катастроф, які спричинені або можуть бути спричинені війною. Зокрема екологічні ГО стали активними пропагандистами ідеї «Зеленого відновлення», тобто відновлення та розвитку господарства в Україні, особливо в постраждалих регіонах, не за старими стандартами, а відповідно до екологічних принципів сталого розвитку, зокрема «зеленої» енергетики, ефективного менеджменту відходів, природокористування загалом.

Таким чином негативні наслідки війни для довкілля в Україні стимулюють українські екологічні ГО набувати особливого спрямування, коли усі напрямки їх діяльності так чи інакше пов'язані із вже наявними або можливими наслідками війни і відновлення господарства після війни.

Висновки. Тема діяльності екологічних ГО в Україні в умовах війни не є достатньо вивченою через відносну новизну особливих обставин воєнного стану, в яких вони працюють. Тим не менш, вона є актуальною через суттєвий вплив війни на всі сфери людської діяльності, зокрема суспільні та політичні процеси, економічну та екологічну ситуацію, громадську думку, умови діяльності громадських організацій, доступ до необхідних ресурсів для їх діяльності тощо.

Встановлено, що вплив війни на діяльність екологічних ГО можна розглядати в кількох основних аспектах: взаємодія із громадськістю, взаємодія із органами влади, фінансове становище, зміна напрямів діяльності.

Дані наявних соціологічних опитувань, а також інтерв'ю із представниками екологічних ГО показують, що війна вплинула на пріоритети значної частини суспільства і поставила значно вище питання особистої безпеки і добробуту, а не проблеми довкілля. Тим не менш, ризики забруднення довкілля, які стосуються здоров'я людини, ми також можемо розглядати як частину особистої безпеки людини. Водночас самі представники досліджених екологічних ГО відзначають відсутність серйозних змін у ідеологічних позиціях щодо взаємодії людини та довкілля серед тих представників суспільства, із якими вони активно контактували під час війни.

У взаємодії екологічних ГО із органами влади відбулися певні зміни, які стосуються передусім доступу до відкритих даних та уваги представників влади до екологічних проблем. Зокрема йдеться про обмеження доступу до інформації щодо стану довкілля, господарських робіт із екологічними ризиками із міркувань. На думку представників окремих екологічних ГО, представники влади зловживали такими обмеженнями. Водночас представники екологічних ГО отримали доступ до внесення пропозицій до Національного плану відновлення України, роботу над яким ініціював Президент України та мають можливість публічно стимулювати представників влади зробити відновлення країни від наслідків війни більш відповідним екологічним стандартам та практикам.

Фінансове становище досліджених ГО в цілому не змінилося а подекуди і покращилося через зростання міжнародної підтримки України і відкриття програм та проєктів, які стосуються моніторингу, збереження та відновлення довкілля в Україні. Водночас екологічні ГО робили додаткові витрати на підтримку та евакуацію своїх представників, волонтерську підтримку армії, об'єктів природно-заповідного фонду тощо.

Серед нових напрямків діяльності екологічних ГО в умовах війни варто відзначити фіксацію екологічних злочинів ворога (забруднення довкілля, провокації та аварії на об'єктах інфраструктури, зокрема ядерних тощо), волонтерство для підтримки армії, внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та біженців, евакуація людей та тварин, підтримка об'єктів природно-заповідного фонду. Частина із них мають тимчасовий характер, проте інші можуть стати постійними в країні із серйозними довготривалими наслідками війни. Це зокрема фіксація та дослідження екологічних злочинів під час війни, сприяння відновленню постраждалих галузей господарства відповідно до принципів сталого та екологічного розвитку, дослідження та поширення інформації про можливі наслідки техногенних катастроф, які спричинені або можуть бути спричинені війною.

Список використаної літератури

1. Закон України «Про громадські об'єднання». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text> (дата звернення: 26.10.2022).
2. Балюк С., Клаунінг Н., Четвертухіна Л., Коваль-Гончар М., Екологічні тренди в Україні: погляд громадян. Звіт за результатами соціологічного дослідження (квітень 2021). URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/17805.pdf> (дата звернення: 26.10.2022).
3. Соціологічна група «Рейтинг». Одинадцять загальнонаціональних опитувань: особиста свобода, безпека та питання зброї (травень 2022). URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/odinnadcaty_obschenacionalnyu_opros_lichnaya_svoboda_bezopasnost_i_voprosy_oruzhiya.html (дата звернення: 26.10.2022).
4. Київський міжнародний інститут соціології. Думки і погляди населення України щодо екологічних наслідків війни: травень 2022 року. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1119&page=1> (дата звернення: 26.10.2022).
5. ГО «Екодія». Пропозиції Екодії до Національного плану відновлення України. URL: <https://ecoaction.org.ua/propozytsii-do-natsplanu-vidnovlennia-ua.html> (дата звернення: 26.10.2022).
6. Зелена відбудова України: Позиція громадськості. URL: <https://ecoaction.org.ua/zelena-vidbudova-ukrainy-pozytisia-hromadskosti.html> (дата звернення: 26.10.2022).
7. ГО «Екологія-Право-Людина». Огляд злочинів росії проти довкілля України (друга половина серпня). URL: <https://www.facebook.com/epl.org.ua/photo/s/a.295698337118290/5516009545087117/> (дата звернення: 26.10.2022).
8. ГО «Екологія-Право-Людина». Задokumentувати і знешкодити: фіксуємо факти злочинів росії проти довкілля. URL: <http://epl.org.ua/announces/zadokumentuvaty-i-zneshkodyty-fiksuemo-fakty-zlochyniv-rosiyi-protu-dovkillya/> (дата звернення: 26.10.2022).
9. ГО «Екологія-Право-Людина». Напрацювання Незалежної експертної групи для юридичного визначення екоциду у Римському статуті Міжнародного кримінального суду. URL: <http://epl.org.ua/eco-analytics/napratsyuvannya-nezaleznoyi-ekspertnoyi-grupy-dlya-yurydychnogo-vyznachennya-ekotsydu-u-rymskomu-statuti-mizhnarodnogo-kryminalnogo-sudu/> (дата звернення: 26.10.2022).
10. ГО «Екодія». Кінець світла. Практичні поради на випадок відключення електроенергії. URL: <https://ecoaction.org.ua/kinets-svitla.html> (дата звернення: 26.10.2022).

**IMPACT OF FULL-SCALE AGGRESSION OF THE RUSSIAN FEDERATION
AGAINST UKRAINE ON THE ACTIVITIES
OF ENVIRONMENTAL NGOS IN UKRAINE****Anton Buhaichuk**

*Lesya Ukrainka Volyn National University,
Faculty of History, Political Science and National Security,
Department of Political Science, Management and State Security
Chopin str., 24, 43000, Lutsk, Ukraine*

The article describes the influence of the full-scale aggression of the Russian Federation against Ukraine on environmental non-governmental organizations (NGOs) in Ukraine and the change in the directions of their activities. The importance of the research is determined by the significant impact of the war on all areas of human activity in Ukraine, in particular on political processes, activities of public organizations, environmental and energy policy, etc. Environmental NGOs are an important institution for the articulation of public interests regarding the protection of the environment and safe human living conditions, therefore their existence and development are necessary for the protection of the environment

and the development of sustainable ecological development practices in Ukraine. It was established that the war had a significant impact on society's attitude to environmental problems in general, in the direction of decreasing attention to it compared to problems of personal safety and well-being. Nevertheless, a safe environment is a public concern in the context of personal health, clean air, water, etc., protection against possible man-made disasters. The nature of the environmental NGOs' interaction with government officials has changed in the context of significant restrictions on access to open data on the state of the environment and economic activity that can harm the environment. Also, issues of environmental protection have become less of a priority for government representatives against the background of other activities related to the conditions of war. Nevertheless, environmental NGOs were allowed to publicly discuss and amend program documents regarding the strategy of Ukraine's recovery after the war. The financial situation of environmental NGOs has not changed and in some places has improved in the context of increased international support for Ukraine, in particular in the environmental sector. Despite this, they spent additional resources to support their own employees, the army, objects of the nature reserve fund, etc. Among the new areas of activity of environmental NGOs in the conditions of war, we note the recording of environmental crimes of the enemy (environmental pollution, provocations and accidents at infrastructure facilities, in particular nuclear, etc.), volunteering to support the army, internally displaced persons and refugees, evacuation of people and animals, support of objects of the nature reserve fund.

Key words: public organizations, environmental public organizations, ecology, political processes, environmental policy, the war of the Russian Federation against Ukraine.